

דוד הכהן ראזענבערג

קרית יואל יצ"ו

סימן תקיג

בענין מכוונה שבודקת את האיש אם אומר אמת

במאי דבדק לן מר אם אפשר להאמין ע"י מכוונה שבודקת את האיש אם אמר אמת או לא — והשאלה היא בשתיים, אי לבדוק העדים ע"י מכוונה הזו אם אומרים אמת, וכן אם מעידים על אחד והוא מכחיש העדים, אם אפשר להאמין ע"י מכוונה הזו, וכדי לבוא לבאר זה אעבור בקצרה על ענינים דלהלן:

- [א] להאמין לבת קול דתורה לא בשמים היא.
 [ב] מש"כ חכמז"ל אפי' יבוא אלי' אין שומעין לו.
 [ג] אי סומכין על רוה"ק.
 [ד] לפסוק דין ע"י נביאות של נביא,
 [ה] השתמשות באורים ותומים לפסק הלכה,
 [ו] האם אפשר לסמוך על מכוונה לענין דיני תורה לענינים שונים והמסתעף,

במשנה במס' סנהדרין כ"ט ע"א כיצד בודקים את העדים, היו מכניסין אותן לחדר ומאיימין עליהם וכו', אם אמר הוא אמר לי שאני חייב לו, איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום, ונסמן שם על הגליון לעיין ברש"י בדף ל"ז ע"ב דהטעם משום דהוי עד מפי עד, ובמשנה בדף ל"ז כיצד מאיימין על עדי נפשות, היו מכניסין אותן ומאיימין עליהם שמא תאמר מאומד (ובברטנורא, מאומד היינו שהדעת נוטה שהיא כן, ובתפא"י שכן אמדתם בדעתכם כעדות שלכם), ומשמועה עד מפי עד (ובתוס' יו"ט ששמענו עד מעיד בבי"ד אחר). ומפי אדם נאמן שמענו (ובתפא"י ששמענו מאדם הניכר שלא ישקר) לא אמר כלום, ובמס' מכות דף ג' במשנה כיצד העדים נעשו זוממין מעידים אנו באיש פלוני וכו', ובמשנה דף ה' אין העדים נעשין זוממין עד שיזימו את עצמן, ובדף ו' ע"ב במשנה על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן, וברש"י שם צריכים הדיינים שיהיו מכירין בלשון העדים ולא שיעמדו מליץ בינותם, ובמס' גיטין דף ע"א שאני עדות דרחמנא אמר

ע"י הוצאת האצבעות ל"ח מונה לדידהו רק כאילו מנה אותם ע"י דבר אחר וכדברי הרמב"ם הנ"ל, ונראה דזה נמי כוונת רש"י ר"פ כי תשא שכ' אל תמנע לגלגולת ולא כ' סתם אל תמנה אותם כדי לאשמעין דחדא תליא באידך כיון דכתיב לגלגולתם אין דרך מנין אלא בכך וא"כ שוב ליכא איסורא אלא לגלגולת דוקא, וא"כ הדבר ק"ו אם ע"י הוצאת האצבע חשוב מנין ע"י דבר אחר ושרי כש"כ וכש"כ בנ"ד שאינו מונה אלא את המצבות אע"ג שהמתים קבורים תחתיהם וידוע עי"ז ממילא את מספרם דשרי אפילו בחיים כה"ג כגון בבית שיש בו הרכה חדרים ונמצא בכל חדר איש אחד והוא אינו מונה אלא את החדרים מבחוץ. וז"פ וברור.

פרי תמרים

מפיהם ולא מפי כתבם, וכן ביבמות דף ל"א, ועיין בתוס' מס' כתובות דף כ' ד"ה ור"י ביאר בענין מפיהם ולא מפי כתבם, ובמשנה במס' סנהדרין דף מ' היו בודקין את העדים בשבע חקירות ובשבע בדיקות, ולהלן בדף נ"ו במשנה המגדף אינו חייב עד שיפרש השם, בכל יום דנים העדים בכינוי, נגמר הדין (וברש"י שם לא היו יכולין להרגו ע"פ עדות ששמעו, שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כינוי) מוציאים כל אדם לחוץ שואלין את הגדול שביניהן ואומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר והדיינין עומדין על רגליהם וקורעין ולא מאחין וכו' וצ"ב דהלא כל העולם נודעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא ולמה צריך להזכיר את השם, גם צ"ב דלעיל בדף ל"ו ע"ב במשנה שני סופרי הדיינים עומדין לפני הבי"ד וכותבין דברי המחייבין ודברי המזכין, ור' יהודה אומר שלשה א' כותב דברי המחייבין וא' כותב דברי המזכין, וא' כותב דברי המחייבין ודברי המזכין כדי שיהי' ב' עדים על המחייבין ועל המזכין, וצ"ב למה מוציאים אותן החוץ והלא אין עדות ע"ז וקיי"ל אין עד נעשה דיין, גם צ"ב דהרמב"ם כתב בפרק י' מהל' כלי המקדש הל' י' שכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו אין שואלין בו באורים ותומים, והלא הסנהדרין שהיו בבית המקדש ומדוע לא היו נשאלין באו"ת אם אמת זה כדי שלא להוציא ש"ש לבטלה, או לשאול הכהן שהי' נביא ובעל רוח"ק כמש"כ הרמב"ם, וע"כ משום שצריכין העדות להעיד כך וכך ואינם נאמנים עד מפי עד ומאדם נאמן ולא מפי כתבם וכו'.

וכן במשנה בסנהדרין בדף ס"ז כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהם חוץ ממסית וכו' מכמינין לו עדות אחורי הגדר והוא אומר לו אמור מה שאמרת ואין מאמינים ע"ז לא נביא ולא בעל רוח"ק והכל מטעם הנ"ל שצריכין עדות כשרים להעיד.

ואולי נאמר שיש להאמין לרוח"ק ולנבואה (וכ"ש למכונה הזה) בזה"ז דהנה הרבה הלכות שנוהגין בזה"ז ובמס' סוטה דף ג' במשנה ר' יהושע אומר מקנא לה ע"פ שנים ומשקה ע"פ שנים, ובגמרא שם דבזמן הזה לא לימא אינש לכיתי' אפי' בינו לבינה אל תסתרי עם איש פלוני שיש לחוש לדברי ר' יהודה ואם נסתרה אחר שקנא לה בינו לבינה נאסרה עליו איסור עולם בזה"ז שאין מי המרים, ובשו"ע אהע"ז סי' קט"ו סעיף ט' אמר לה בינו לבינה אל תסתרי עם איש פלוני וראה שנסתרה כדי טומאה אסורה לו וחייב להוציאה ועיין בח"מ שם ס"ק ל"ד, וכן באהע"ז בסי' קמ"ח כתב המחבר שאסור לומר לאשתו אל תסתרי דילמא קיי"ל כר"י דאמר קינא לה בינו לבינה הוי קינוי, והוסיף שם הרמ"א שאין לנו מי סוטה אם נסתרה אחר הקינוי אסורה לו לעולם, וח"ו לומר לסמוך על מכונה הזה שבודקת אותו.

וכן בשו"ע יו"ד סי' קפ"ה אמרה טמאה אני ואח"כ אמרה טהורה אני וכו' לבשה בגדים המיוחדים לימי נדותה ואח"כ אמרה טהורה אני אע"פ שנתנה אמתלא אינה נאמנת, וברמ"א שם אמרה פלוני חכם טהר לי כתם והחכם אומר שהיא משקרת החכם נאמן ובטו"ז שם ס"ק ז' דדוקא החכם עצמו נאמן להכחישה, אבל אם אין

החכם לפנינו ועד א' מעיד שהחכם אסר אינו נאמן, וחזינן בזה שסומכין על איסורי כריתות על מה שכתבו חכמז"ל להקל ולהחמיר וח"ו לומר שישתנה שום דין ע"י מכונה הזו, וכן מצינו כמה ענינים דומים לזה באהע"ז, ורק מה שכתבו חכמז"ל ואיפסקא בשו"ע זהו מכרעת להקל ולהחמיר לא זולת.

ואחד מי"ג עיקרי אמונה להאמין בנבואת מרע"ה ומקרא מלא כתיב ולא קם עוד נביא כמשה, ומצינו במס' יומא דף ע"ה ע"א שהמין הי' מגיד מה שבחורין וסדקין ומגיד אי בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון, וכן שנים שבאו אצל משה לדין זה **אומר עבדי גנבת** וזה אומר אתה מכרת לי, א"ל משה דינו לבקר משפט, למחר אם נמצא **עומרו** בבית רבו ראשון בידוע שזה גנבו, אם נמצא בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו, וכן איש ואשה שבאו לפני משה הוא אומר היא סרחה עלי וכו' אם נמצא עומרה בעלה בידוע שהיא סרחה עליו וכו' ולא מצינו שיפסוק ע"י הנבואה, ועיין שם במהר"ץ חיות שהביא מהראשונים דלכאורה הרי אסור לחתוך הדין ע"פ נבואה וע"פ רוח"ק ותורה לא בשמים היא, אולם האמת דכאן אינו רק בירור לא חיתוך הדין עי"ש, ועיין בספה"ק ויואל משה דף מ"ח, ובספה"ק אגרא דכלה פ' בשלח עה"פ וירא בנ"י, הביא מצדיקי אמת שהי' המן דק ובהיר כ"כ ברוחניות עד שע"י אכילתו נודרך הגוף והי' ניכר לכ"א פנימיות חבירו ומחשבתו, והנה איש אשר הי' מכיר את חבירו ביום אתמול בלא הודע פנימיותו וחשבו לצדיק או להיפך וכיום שאכל את המן נתוודע לו וכו' עי"ש.

ובמס' יבמות דף מ"א ע"ב הכי השתא התם אם יבוא אלי' ויאמר דהא קידש בת חליצה וייבום היא הכא אם יבא אלי' ויאמר דהא לא איעברה מי משגח ב' וכתוס' דף ל"ה ע"ב ד"ה תגלי ביארו זה, דאין זה ספק ראוי להתברר עכשיו, שא"א לידע העתידות, אבל התם א"צ לידע אלא מה שבאותה שעה, וכבר העירו האחרונים ע"ז דהלא ע"י נביא שפיר יש לידע גם עתידות, ועיין בשו"ת מנח"א ח"א סי' כ"א עי"ש.

ובמס' שבת דף ק"ח לענין לכתוב תפילין על עור של דג טהור אם יבוא אלי' אי סומכין עליו, וכתב שם רש"י היתר ואיסור אין תלוי בו דלא בשמים היא, וכבר העירו המפורשים דאיתא כמ"פ בש"ס תיקו, כיון דאלי' הי' מצוי להם למה לא תירץ להם תיקו שבגמרא, ועיין בברכ"י או"ח סי' ל"ב אות ד' שהעיר על הב"י ביו"ד סי' שע"ב ועוד פוסקים דקיי"ל דאין קברי עכו"ם מטמאין משום דהכי אמר אלי' לרבה בר אבהו במס' ב"מ דף קי"ד והרי תורה לא בשמים היא, ותי' שם דאם אלי' יפרש רק מכח חכמתו הרמה וידיעתו השלימה אז סומכין עליו, אבל אם אמרה דרך נבואה לא צייתנן לי' דתורה לא בשמים היא, והביא שם החיד"א דבר נפלא דהאיך הי' המן מגיד הספיקות הלא תורה לא בשמים היא, וי"ל דמרע"ה הי' פוסק הדין ע"פ הלכה, ורק לאמת פסק משה רבינו בא אות המן, והביא שם אריכות גדול בזה, שוב הביא מס' מש"ל בפ"ט מאישות דין ו' דדוקא בספק מציאות סומכין, אבל בספק דין אין לומר אם יבא אלי' עי"ש, וראיתי בשו"ת תשורת ש"י ח"א סי' ט"ז שנשאל בדבר שיש בו ספק איסור והובא לפני בעל רוח"ק מוחזק ואומר דאין בו איסור, אם היא

פרי תמרים

מותר, וסיים דאין להורות בספק מציאות על סמך רוח"ק, ומ"מ רק לאחר אין להורות, אבל לעצמו מותר לסמוך ע"פ רוח"ק עיי"ש, ועיין בס' דברי תורה ח"ז אות י' מה שהעיר על התשורת ש"י עיי"ש.

ובמס' חולין דף קכ"ד ע"א בסופו א"ל אי אמר לי יהושע בן נון לא צייתנא לי' ועיין בטו"ז יו"ד סי' רמ"ב ס"ק כ' שהביא מב"י דרך אם אמר כמו יהושע בן נון אבל אם אמר אפי' אמר מרע"ה מלקין אותו דהוי בזיון למרע"ה ועיי"ש שדן בזה באריכות, ובכסף משנה בפ"ט מהל' יסודי התורה הלכה ז' ביאר דהיינו אם אמר כן בדרך נבואה, וכפרי חדש על הרמב"ם כתב על דברי הכסף משנה שכתב כן בלא דקדוק דההיא לאו דרך נבואה קאמר אלא בדרך סברא, ובשד"ח מע' א' שיורי הפאה אות ט' העיר על דבריו שכן משמע מפורש בהקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש כדברי הכסף משנה, עוד ציין שם לדברי החיד"א בשם הגדולים מע' י' עיי"ש, ובתוס' מס' ב"ק דף ט"ו ע"א ד"ה אשר תשים לפניהם הקשו האיך היתה דבורה כשרה לדון והלא אשה פסולה, ותירצו דשמא היו מקבלים אותה עליהם משום שכינה, אבל בתוס' מס' נדה דף נ' ע"א ד"ה כל הכשר לדון כתבו ב' תירוצים ע"ז, א' דבורה היתה דנה ע"פ הדיבור, ב' אי נמי לא היתה דנה אלא מלמדת להם הדינים עיי"ש, ובמהר"ץ חיות ב"ק דף ט"ו העיר על התוס' דהלא מכואר הדין דאסור לחכם לדון ולהורות ע"פ הנבואה, דכתיב לא בשמים היא, ואלה המצוות שאין נביא רשאי לחדש דבר, ואין משגיחין בבת קול, וא"כ היכי היתה רשאי לדון ע"פ הדיבור, אולם לפי מה שהמתיקו כאן התוס' ניחא, דהנה מפורש דבדיני ממונות מהני קבל עליו קרוב או פסול, וכיון דבאו לדון לפני' מקרי קבלוהו עליהם עיי"ש, ועדיין צ"ע דהאיך היתה יכולה לדון דיני נפשות ושאר דינים, אולם לתי' הב' של תוס' במס' נדה ניחא שהיתה מלמדת להם הדינים ועדיין צ"ע, ובמס' מנחות דף מ"ה פרשה זו אלי' עתיד לדורשה ועיין ברשב"א שם ובס' דרכי שלו' דף ק"א (הו"ד בשד"ח) חי' דדוקא להורות איסור והיתר אין שומעין לו דלא בשמים היא, אבל אם נסתפק בהבנת הכתובים שומעין לו, והעיר ע" דכיון דלפי פירוש הכתובים יוצאה לאיסור או להתיר, לטהר או להיפך וכיו"ב וודאי דאין שומעין לו, ובמס' תמורה דף ט"ז ע"א בימי אבלו של משה נשתכחו ג' אלפים הלכות אמרו לו ליהושע שאל, א"ל לא בשמים היא, אמרו לפנחס שאל (כאורים ותומים) א"ל לא בשמים היא, ובמס' עירובין דף מ"ה ע"א וישאל דוד בד', מאי קמבעי לי', אילימא אי שרי אי אסור הרי ב"ד של שמואל הרמתי קיים, אלא אי מצלח אי לא מצלח, וברש"י שם כתב דמידי דאיסור והיתר לא משייל באורים ותומים, ובאו"ח סי' י"ד ס"א פסק המחבר דאשה כשרה לעשיית ציצית, והקשה המג"א שם דבכל דוכתא דרשינן בני ישראל ולא בנות ישראל, ובכ"י שם הביא מפרק הספינה דנפק בת קלא דדביתהו דר' חנינא בן דוסא עתידא למישרי תכלתא לצדיקי דעלמא, והעירו האחרונים דהלא תורה לא בשמים היא, ועיין באריכות בענין זה בשו"ת אור לי סי' ע"ז שהביא הרכה אחרונים שהעירו בזה, ובס' גנוי חיים מע' א' אות צ"ג הביא בזה עוד הרכה אחרונים שדנו בזה, ואין הספרים ההם תח"י, וכהנה מצינו עוד כמ"פ בש"ס כגון אי יבא אלי' ויאמר אין חולצין ועוד כמה מקומות.

ואגב אעיר עוד בכע"ז, במס' ע"ז דף ג' ע"א לעתיד אומרים העכו"ם לפני הקב"ה רבש"ע ישראל שקיבלוה היכן קיימוה, א"ל הקב"ה אני מעיד בכם שקיימו את התורה כולה, אומרים לפניו רבש"ע כלום יש אב שמעיד על בנו דכתיב בני בכורי ישראל, אמר להם הקב"ה שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה, אומרים לפניו רבש"ע שמים וארץ נוגעים בעדותן, והקשה בתוס' ד"ה נוגעים דהלא ראי גדולה שקיימו התורה שהרי שמים וארץ קיימים, ועיי"ש מה שתירצו ב' תירוצים. וכבר פלפלו האחרונים דהוי נוגעין בעדותן, ובס' קול יהודה הביא מזקני הגאון ר' אברהם ברודא זלה"ה לפרש הפסוק בפ' האזינו דשמים וארץ הם עדות והלא הוא העד הוא הדיין וא"צ לעדות כלל, אך כתיב להלן כי כל דרכיו משפט והקב"ה שומר משמרתה של תורה וע"כ צריך לעדות, וכע"ז הביא בס' ילקוט הגרשוני בפ' האזינו מס' תפארת הגרשוני. ובספה"ק חידושי תורה למרן הגה"ק זי"ע בפ' בהר דף רס"ו הביא ג"כ מס' תפארת הגרשוני מבעל עבודת הגרשוני בשם ספר מטה משה טעם על מצות שמיטה, דהנה בששת השנים הקב"ה מוריד גשמים ומצמיח זרעים גם בשבת, והקב"ה שומר משמרתה של תורה לזה בא שנת השמיטה לכפר על ו' פעמים נ"ב שבתות, והעיר שם בחידו"ת מדברי המדרש רבה פ' בראשית טורנוסרופוס הרשע שאל את ר"ע אם כדברך שהקב"ה מכבד את השבת אל ירד בה גשמים וכו' והשיב לו ר"ע כיון שכל העולם של הקב"ה מותר בכל העולם כולו. והקשה בנזה"ק דעל איסור זריעה הקושיא במקומה עומדת, ותי' דהכל נברא בששת ימי המעשה, ואינו צריך אלא להוציאו מכח אל הפועל והוא רק ענין טלטול, שפיר תירץ לו ר"ע שהקב"ה מותר בכל הדברים כיון שכל העולם כולו שלו עיי"ש. וכן מצינו בש"ס דאמר ל"י אלקיכם כהן הוא כי קבריו למשה במאי טבל, ומצינו עוד כע"ז בכמה מקומות בש"ס.

אוצר החכמה

וזה כעשרים שנה שפלפלתי עם מוח"ז הגאון הצדיק המפורסם האבדק"ק שארמאש זלה"ה במה דאיתא במס' סנהדרין דף ס"ה ע"א אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב, וז"ל רש"י עיקר חיוב הבא עליו תלוי בלב שמתכוין לברך השם, שאפי' מברך את השם כל היום ואין בלבו כלפי מעלה אלא שהעלה את השם לדבר אחר ומכנהו בשם המיוחד ומקללו אינו מתחייב, ולפי"ז האין אפשר לחייב שום מגדף בעולם והלא אין אנו יודעים המחשבות ואין נדע אם כיון בלבו לקלל או לא, ועיין ברש"י במס' כריתות דף ג' ע"ב בסופו בד"ה וישנו בלב שמפרש קצת בענין אחר אבל גם לדבריו שם קשה, ועיין בתוס' ב"מ דף צ' ע"ב ד"ה ר' יוחנן, ועוד יש להעיר דאיתא במס' קידושין דף ל"ט ע"ב דמהרהר בעכו"ם הקב"ה מצרף מחשבה למעשה דכתיב למען תפוש את בית ישראל בלבם, וגם בזה צ"ע דעל מחשבה האין דנים והלא הקב"ה שומר משמרתה של תורה וצריך עדות, וכבר הארכתי במק"א דאף דהמלאכים אינם יודעין מחשבות בני אדם, אבל המלאכים הגדולים יודעין גם המחשבות, ויובן ע"פ מה דאיתא במס' תענית דף י"א דבי רבי שילא אמרי שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם הן מעידין עליו, עוד ביארתי שמכל מצוה וכל מכל עכירה ח"ו נברא מלאך וממילא הן מעידים ואכמ"ל בדרושים, ועיין ברא"ה סי' כ"ו

שכתב חלוקין בין ישראל לעכו"ם, שישראל לא יתחייבו לעולם בלא עדים והתראה, ועכו"ם א"צ התראה, ועכו"ם יתחייב בהוצאת פיהם, משא"כ בישראל צריך עדות עיי"ש.

ובספור החינוך מצוה תקכ"ז כתב וז"ל לא יקום עד א' באיש, וכן שלא נוציא ממון ע"פ עדות עד א', ואפי' היא בתכלית הכשרות והחכמה, או אפי' נביא וכו' ע"כ ראוי וכשר הדבר שלא לסמוך על לב אדם לענוש חבירו, ואפי' יהי' הנענוש רשע גמור והדיוט שבהדיוטות, והמעיד חכם גדול שבישראל, אבל בהיות המעידים שני אנשים כשרים, חזקה בכל זרע ישראל שלא יסכימו שנים להעיד בשקר וגדולה חזקה בכל הדברים עכ"ל, ובספה"ק ישמח משה פ' יתרו בד"ה מדוע כתב וז"ל ואקדים מה שכתבתי בשו"ת השיב משה סי' ס"ה והנה דעת לנכון נקל כי טרחת המשפט, קבלת הטענות ובירורם, וקבלת עדות, ודרישה וחקירה ובירורם, ועומק הדין, אבל אם נעשה ע"פ הדיבור, זה זכאי וזה חייב א"צ לכל זה, כי בשעה א' יוגמרו אלף משפטים וכו' ועומק הדין לאו דבר קל היא כמו שאמרו בפסחים דף נ"ד ע"ב כי עומק הדין הוא מהדברים שאין הבריות יכולין לעמוד עליו וכו' א"י כי לעין הראות צריך להתנהג בדין, כיון שתורה יבקשו מפיהו, וכן יתנהג לעולם עכ"ל. עכ"פ כבר נתבאר שצריך עדות כשרים לכל ענין של עדות ואפי' נביא אינו נאמן להוציא ממון ותורה לא בשמים היא, ומכ"ש במכונה הזה אין לזה שום דין עדות ע"פ תורה להקל או להחמיר, שצריך בכל דבר עידי ראוי שראו בעצמן.

ענף ב'

שבתי וראיתי שיש עוד להוסיף בזה ולבאר קצת דין מכונה הנ"ל, אם יצא שם רע על אדם ע"י מכונה הנ"ל, אי יש לחוש ע"פ הלכה לקלא בישא ע"י כלי הנ"ל, במס' סנהדרין דף כ"ו א"ר נחמן החשוד על העריות כשר לעדות, א"ר ששת ארבעין בכתפי, אמר רב ומודה רב נחמן לענין עדות אשה שהוא פסול, ופי' רש"י ארבעין בכתפי חייב מלקות הוא, אע"פ שאין שם התראה דאמר מר במס' קידושין דף פ"א ע"א מלקין על לא טובה השמועה, ובתוס' הקשו למה החשוד על העריות כשר לעדות ואוכל נבילות לתיאבון פסול לעדות, ותי' דמיירי הכא בחשוד בעלמא בלא עדים דאין כאן כי אם שמועה, ומ"מ ניחא דנותנין לו ארבעין בכתפי משום מלקין על לא טובה השמועה, ובהגהות הב"ח ציין לדברי הרא"ש שפסק כמש"כ התוס', והר"ה פי' החשוד על העריות הרגיל עם העריות וקול יוצא עליו ולא דאיכא עדות בדבר, והב"י בחו"מ סי' ל"ד ביאר בזה מחלוקת הראשונים אי יש עדים ולא התרו כי מיירי הגמרא, או רק קול יוצא עליו משום שרגיל בעריות, וכשו"ע חו"מ סי' ל"ד סעיף כ"ה כתב המחבר אין אדם נפסל בעבירה ע"פ עצמו אלא ע"פ עדים שיעידו עליו, שאין אדם משים עצמו רשע, והוסיף הרמ"א ומ"מ אין עושין אותו עד לכתחילה, וכן אין נפסל על קול וחשד בעלמא, כגון מי שחשוד על עריות שרגיל עם עריות ומתייחד עמהם וקול יוצא עליו, כשר לכל עדות, חוץ לעדות אשה. והסמ"ע בס"ק ס"א הביא מהרא"ש דאפי' בקלא דלא פסיק כשר לעדות, וזהו דלא כרשב"א והפ"ת

בס"ק ל"ח הביא מס' בר"י אות א' וז"ל דע"פ עד א' לא מיפסל כלל אפי' מדרבנן וכ"כ מהר"ש הלוי בא"ה סי' י"ג ודבריו ברורים עכ"ל עיי"ש.

אבל מצינו בכמה מקומות בש"ס דע"א נאמן ובמס' יבמות דף פ"ח ע"ב והאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד א' הרי כאן שנים, וכן להלן בדף קי"ז ע"ב דעד א' שהאמינה תורה נאמן, וכן בסוטה דף ל"א ע"ב ובמס' כתובות דף כ"ב ע"ב ועוד, וכן נפסק בשו"ע אהע"ז סי' י"ז סעיף ל"ז, ועיין בא"ס כתובות דף כ"ה שנאמנות ע"א באיסורין אינו מדין עדות אלא מדין בירור עיי"ש. ועיין ברמב"ם בפט"ז מהל' סנהדרין שכתב אין צריך ב' עדים למלקות אלא בשעת מעשה, אבל האיסור עצמו בע"א יוחזק עיי"ש, ועיין במהרי"ק שורש קפ"ט שכתב אם ליכא עדות ברורה אין להרחיק החשוד ולהבדילו ולא למונעו מלקרות בתורה, ואפי' הכי"ד הגדול שבירושלים אין להם כח להכות ולא לענוש אם לא בעדות ברורה עיי"ש, אבל מבואר בשו"ת הריב"ש סי' רס"ה שאם מוחזק דחשוד על עריות, אף אם עדים בדבר, ראוי לגעור בו כנזיפה ולאיים עליו שאם לא יתנהג כשורה, שתבדליהו מכם בשתי ידיים כמ"ש חכמז"ל מלקין על לא טובה השמועה, וכן מבזין מי ששמועתו רעה ומחרפין את יולדתו בפניו עיי"ש, והרשב"א בח"ה סי' רל"ט כתב דכהן שחשוד על עריות אין ליתן לו מתנות כהונה עיי"ש, ובתשו' בעי חיי חו"מ ח"א סי' י"ז (הו"ד בספר החפץ חיים) דמי שסני שומעני ואינו מרוצה לבריות מעבירין אותו (ואפי' סנו שומעני בלא עדים), ובחו"מ סי' ר"צ ס"ב כתב המחבר דאין ממנים אפוטרופוס על מעות יתומים עם הארץ שהיא בחזקת חשוד על העבירות, ושם בסעיף ו' כתב המחבר וה"ה אפוטרופוס שמינהו אבי היתומים והיתה שמועתו טובה ורודף במצוות ועכשיו הולך בדרכי חשד (ועיין שם בסמ"ע ס"ק י"ד) חייבים בי"ד לסלק אותו, ובשו"ע חו"מ סי' צ"ב סעיף ה' כתב המחבר אין אדם נעשה חשוד עד שיבואו עדים שעבר עבירה שנפסל בה, אבל המודה מעצמו שהוא חשוד ושעבר עבירה שנפסל בה ואין ראוי לעשותו עד לכתחילה, אם נתחייב שכועה משביעין אותו, והש"ך שם בס"ק ה' כתב דמ"ש המחבר דאין ראוי לעשותו עד לכתחילה היינו למסור לו עדות, אבל פשיטא אם יודע עדות ובא להעיד שהוא כשר עיי"ש, ובשו"ע או"ח סי' קכ"ח סעיף ל"ט לא הי' בכהן א' מהדברים המונעים נשיאות כפים אע"פ שאינו מדקדק במצות וכל העם מרננים אחריו נושא את כפיו, ובמג"א ס"ק נ"ו דמשום רינון בעלמא לא פסלינן ליה עיי"ש.

ובאו"ח סי' נ"ג ס"ה ש"ץ צריך להיות הגון ואיזהו הגון שלא יצא עליו שם רע בילדותו, ועיין במג"א ס"ק ז' דהיינו שלא למנותו לכתחילה, אבל אין מעבירין אותו מפני זה, וכשיוצא עליו שם רע עתה, והוא קלא דלא פסיק, אפי' יחיד יכול למחות להעבירו, ובמחצית השקל שם העיר דהלא בסעיף כ"ב כתב הרמ"א דצריך עדים, ואפשר דשניהם שוין קלא דלא פסק ועדים, ובסעיף כ"ה כתב המחבר דאין מסלקין חזן מאומנתא אא"כ נמצא בו פסול, והוסיף הרמ"א דאין מסלקין אותו משום רינון בעלמא, כגון שיצא עליו חשד עריות אבל אם באו עדים בזה מעבירין אותו, ובמג"א ס"ק כ"ט שאם יצא עליו רינון שיש להושיב בי"ד על כך עיי"ש, ובמ"ב ס"ק ע"ח

העיר על המג"א דלעיל משמע דא"צ עדים ואפי' בקלא דלא פסיק יחיד מוחה עליו, ובביאור הלכה הרחיב הדיבור בזה והביא מביאור הגר"א שציין למס' גיטין דף פ"ט ע"א ומס' כתובות דף ל"ו ע"ב דיצא עליו שם עריות בעיר אין חוששין לה, ומשמע אפי' קלא דלא פסיק, ובכל בו כתב דצריך עדים כשרים וקלא דלא פסק לבדו לא מהני לפסול אותו, ובשו"ת חת"ס או"ח סי' י"א הביא דברי הכל בו ומסיק דאפי' קלא דלא פסק אם הוא מרוצה לקהל א"צ למחות בידו, אך אם יש א' שמאמין לקלא דלא פסק הזה יכול להעבירו, עוד כתב שם החת"ס שאם יצא קלא דלא פסק שנעשה הכיעור בפני עדים, והעדים הלכו למדינת הים, אע"ג דליכא עדים בפנינו, כיון דאיכא קלא בצד העדים מורידים אותו, שוב הביא בביאור הלכה מיבמות דף כ"ה ע"א דקלא דלא פסיק נקרא אם יום ומחצה לעזה עליו כל העיר ואין לו אויבים בהעיר דנוכל לומר שהם הוציאו את הקול, והביא עוד מחשובות מהרי"ק סי' קפ"ח דלא נקרא קלא דלא פסיק כי אם בקול שהרבים מסכימים עליו ואינו פוסק, דמסתמא י"ל שלא לחנם יצא הקול, וכן משמע משו"ת חת"ס או"ח סי' כ"ה, ועיין בפרמ"ג דכשיצא עליו שם רע יש חילוק בין קלא דפסיק לקלא דלא פסיק, ועיין באו"ח החדש (ספינקא) שציין לכמה ספרים המדברים מזה עיי"ש.

והלום ראיתי אריכות דברים בזה בשו"ת נו"כ ח"ב אהע"ז סי' קל"ב והביא מש"ך יו"ד סי' ב' ס"ק י"ז ויו"ד סי' קי"ט סעיף ט"ז ובש"ך שם ס"ק ל', דחשוד על הדבר מקרי שנתברר הדבר בכירור גמור ע"י עדים אבל ע"י קול שיצא עליו פעם א' קלא בישא שפנוי נתעברה ממנו אין זה חשוד, ונראה לפרש חשוד על עריות שהוא רגיל וגס בעריות, וכן הוא ברמ"א חו"מ סי' ל"ד סכ"ה, הרי מפורש שאם יצא עליו קול בפעם אחת ולא נשמע עליו עוד דבר מכוער, לא מחזיק ל"י האי קלא להיות נקרא חשוד לפוסלו לעדות וכו' שלישית כיון שלא יצא הקול עליו שהוא רגיל בעריות, אלא פעם א' לא מקרי חשוד, כיון שנשתקע הקול, ומאז והלאה ומקודם לא נשמע עליו דבר עכ"ל הנו"ב עיי"ש. וביו"ד סי' קכ"ז ס"א ברמ"א בסופו כתב דכל הפסולי עדות כשרים לענין איסורים אם לא שחשוד לאותן דברים, ובש"ך שם ס"ק כ' העיר ע"ז דבהדיא איתא דפסולי עדות אינן נאמנים באיסורים עיין שם שהאריך הש"ך ובסופו שם הביא דלענין עדות עכו"ם כתבו הפוסקים בכמה מקומות דאין העכו"ם נאמנים לא לאיסור ולא להיתר, והרמ"א בסי' ק"ל ס"ח כתב דאפי' אין לו הנאה בעדותו אינו נאמן להעיד בשל אחרים, ומיהו מסיח לפי תומו כבר נתבאר דינו בסי' צ"ח ס"ק ב' וסי' שי"ג ס"ק ד' עיי"ש, ובשו"ת רמ"ך יו"ד סי' ד' אות ד' (הו"ד בשד"ח) כתב אף דבאיסורין ע"א נאמן גם כשהוא גוגע נאמן, מ"מ לפסול לשוחט מחמת שהוציא טריפה מתח"י ולהוציאו מחזקת כשרותו, בעינן תורת עדות ככל משפטי עדים כשרים, ובשד"ח חלק ט' סי' ע"ט הביא מהרבה אחרונים דאין להוציא אדם מחזקת עדים כשרים, ובשד"ח חלק ט' סי' ע"ט הביא מהרבה אחרונים דאין להוציא אדם מחזקת כשרותו אלא ע"י ב' עדים עיי"ש שהביא בזה חבל נביאים מתנבאים בסגנון אחד, וכמה דקיי"ל דחשיר על העריות דפסול לעדות אשה, אם הוא מדאורייתא, כבר הבאתי בתשובה א' דעת הפוסקים בזה והמבי"ט סובר דהוא

מדאורייתא, אבל רוב הפוסקים ס"ל דהוי מדרבנן עיין בשו"ת נו"ב ח"א אהע"ז סי' ע"ה ובשד"ח ח"ג מע' ח' כלל נ"ח שהביא כן מכמה אחרונים, דהוא רק מדרבנן ^{אוצר החכמה} עיי"ש.

והנה הבאתי לעיל דאין להוציא אדם מחזקת כשרות אלא ע"פ ב' עדים כשרים, הנה הפני יהושע כתב (עיי"ש) דהא דאמרינן להכשיר אדם לכל עדות ולסמוך עליו, הוי מטעם דכל ישראל הם בחזקת כשרות, והך חזקה היא מכח רובא, דרוב ישראל כשרים הם, ועיין בשערי תורה שביאר דחזקת כשרות הוי חזקה מצד עצמה, ועיין בשו"ת בית אפרים יו"ד סי' ב', ומרן הגה"ק זי"ע בשו"ת דברי יואל סי' ל"ד האריך טובא בדברי הפנ"י הג"ל, והביא שם משו"ת מהרשד"ם יו"ד סי' צ' דמי שנפק עליו קלא דחשדא, אפי' דלא אתחזק בוודאי, ויש אמתלאות ורגלים לדבר שנחשד שאסור ליקח ממנו, עוד הביא שם מערוך השלחן יו"ד סי' קי"ט אות כ' שכתב וז"ל כלל גדול צריך לדעת דכל דיני חשוד שבסימן זה ובשאר מקומות בש"ס ופוסקים, אין הכוונה דוקא שיתקבל עדות בבי"ד, שזה האיש עבר עבירה זו, דבכה"ג גם לעדות פסול, אלא אפי' חשדא בעלמא, שיצא עליו קול, קלא דפסיק, או קלא דלא פסיק, מקרי חשוד והביא ראיות לדבריו עיי"ש, ועיינתי בפנים בערוה"ש וראיתי שאין מחלק בין קלא דפסק לקלא דלא פסק ופלא שכבר הבאתי לעיל מגדולי הפוסקים לחלק בזה, וגם במ"ש חשדא בעלמא צ"ע דהבאתי לעיל דבחשדא בעלמא ליכא למיחש למידי, ומרן הק' כתב דבדור הזה אין לסמוך על סברת הפנ"י להחזיק כל אדם בחזקת כשרות דא"א כעת לסמוך ארובא דבעווה"ר רובא דישאל אינם כשרים, ובטלה חזקת כשרות לכו"ע עיי"ש, וכל זה על סתם בנ"א אבל בנ"א המוחזקים לכשרים בוודאי איתנהו בהו חזקת כשרות, ועיין בשו"ת דברי יואל סי' קל"א שאין מוציאין שום אדם מחזקת כשרות, כל כמה דאפשר לדונו לכף זכות, זולת במינות דשאני מינות דמשכי עיי"ש בדבה"ק.

והנה אף דכתב הסמ"ע דלכתחילה צריך לבדוק עדות אם הם כשרים, ולא לסמוך בסתמא, אבל במי שנפסל לעדות והעיד יש נפקא מינה אי פסול מה"ת או רק מדרבנן, דהנה בחו"מ סי' ל"ד סעיף כ"ג כתב המחבר הפסול מה"ת שהעיד עדותו בטלה, אע"פ שלא הכריזו עליו בבתי מדרשות (דפסולי עדות בעי הכרזה) והפסול מדבריהם העדות שהעיד קודם שהכריזו עליו כשרה, והוסיף הרמ"א דאפי' פסול מה"ת אין נפסל אלא בוודאי, אבל לא מספק, כגון שהעיד בבי"ד ואח"כ באו עדים עליו שעבר עבירה שנפסל בה מה"ת, אבל אם אין יודעין שעבר קודם שהעיד או אח"כ מוקמינן גברא אחזקתו, ועיין בפ"ת שם אות ל"ג אי דוקא לעדות ממון או אף לעדות איסור בעי הכרזה, והביא בזה מערכה מול מערכה עיי"ש, עכ"פ כבר נתברר דאם אדם מוחזק בכשרות אין להוציא אותו ע"י קול ורינון מחזקתו, אם לא ע"י עדים, ובוודאי שא"א להוציא שום אדם מחזקת כשרות ע"י מכונה הזה.

וכבר כתבתי בתשובה א' דא"א לסמוך על קאמפיוטער החדשה שמעיף כסת"ם אם יש בהם טעות חסר או יתיר וכדומה, והבאתי משו"ת בית שלמה יו"ד סי' קנ"ח

וסי' קנ"ט שא"א לסמוך על קטן חריף לעזור להסופר להגיה ע"י שימנה את האותיות מתוך חיקון והסופר יעיין בהס"ת, וטעמו דכיון דהוי ד"ת צריך בזה עדות ממש וקטן אינו נאמן, ובסי' קנ"ט החמיר שם אפי' בן י"ג שנים ולא הביא ב' שערות, וע"פ הנ"ל ביארתי שא"א לסמוך על קאמפיוטער לברר שום דבר, לפסול עי"ז אדם מחזקת כשרותו, וכ"כ אין לסמוך על תמונה לפסול אדם מכשרותו דצריך ב' עדים כשרים, ומכ"ש דאין לסמוך על טעיף, להוציא אדם מחזקת כשרות, דמה שאמרו חכמז"ל דת"ח נאמן בטביעת עין דקלא, זהו רק ע"י שמיעה באזנו להדיא, ולא ע"י כלי הנ"ל, ולפי מה שביארתי לעיל שא"א להוציא אדם מחזקת כשרות אם לא ע"י עדים, זולת בקלא דלא פסיק, בזה אני מבין דברי הגמרא בפסחים דף נ"ז ע"א ת"ר ארבע צווחות צוחה עזרה ראשונה צאו מכאן בני עלי' וכו', ועוד צווחה צא מכאן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים וכו', ולכאורה הלא כבר הבאתי לעיל שאין משגיחין בבית קול ותורה לא בשמים היא, אך יובן דכיון דצווחה העזרה עי"ז נעשה קלא דלא פסיק, ובקלא דלא פסיק מוציאין אדם מחזקת כשרותו.

ועדיין יש לעיין בהא דאמרינן בפסחים דף י"ד ע"א על מה נחלקו על התלוי ועל הטמאה שר"א אומר תשרף זו לעצמה וזו לעצמה ור"י אומר שתיהן כאחת, ועי"ש בגמרא דף כ' ע"ב, ולכאורה כבר הבאתי לעיל מדברי הרמב"ם שכל כהן גדול הי' לו רוח"ק וממילא הי' שפיר יכול לידע על כל ספיקות שבמקדש אם הם טהורות או לא, וכי תימא דלא סמכינן על רוח"ק, והלא שם בגמרא דף י"ג ע"א אמר להם לדבריהם אף חלויות לא ישרפו שמא יבא אלי' ויטהרם, אמרו לו כבר מוכטח להם לישראל שאין אלי' בא בערכי שבתות וימים טובים, ומשמע דלולא דאין אלי' בא בערכי שבתות וכו' לא היו שורפין התלויות, והלא אין סומכין על רוח"ק, וכבר ידוע מש"כ בזה לחלק בין ספק ידיעה לספק, ואולי יש להעיר ג"כ מדברי שו"ת חת"ס ח"ו סי' צ"ח, שאם בא אליהו בלבוש אדם הרי הוא מחויב במצות וכו' ויש להביא מדברי המדרש רבה פ' ויקרא שאל"י חי וקים לעולם, ועיין קידושין דף ע' ע"ב אין אלי' בא לטמא ולא לטהר, וקצת צ"ע מדברי הגמרא שם דף ס"ד ע"ב פעם אחת ביקש אגריפס ליחן עיניו באוכלסי ישראל, א"ל לכהן גדול תן עיניך בפסחים וכו', וצ"ע דהלא כהן גדול הי' בעל רוח"ק ובדרוש הארכתי בזה.

כעת אחרי כתבי כל הנ"ל הגיע לידי העתק ספר עמק הלכה ח"א סי' י"ד וראיתי שדן בזה השאלה אם לסמוך על מכונה הנ"ל, ודעתו דאין לסמוך עי"ז לא כדיני נפשות ולא כדיני ממונות, אך כתב דבדין מרומה דלכו"ע צריך לחקור העדים בוודאי דרשאי הבי"ד לחקור העדים ע"י מכונה זו, אבל לפענ"ד צ"ע, דכבר הבאתי לעיל דבכל עדות צריך לחקור העדים, ובמשנה בסנהדרין כיצד מאיימין את העדים ואין לסמוך על מכונה הזו, וכבר הבאתי לעיל מדברי החינוך מצוה תקכ"ו שא"א להוציא ממון וכן לא לסמוך על נביא רק ע"י ב' עדים כשרים, ואפי' מי שמוחזק לנו שלא ישקר, ובוודאי שאין דין מכונה הזו גדול מעדות אדם כשר ומהימן.

ומה שהביא שם ראי' דמותר להשתמש במכונה זו לקבל עדות מכסא של שלמה המובא בילקוט שמעוני אסתר סי' תתרמ"ו וכן בתרגום שני כד הוי עיילו סהדין

מיכאל דוב מענצער

1234567 ת"ח
ברוקלין, נ.י.

סימן תקיד

בענין ברכה על "אייז-קרים" שמחופה עם קעי"ק

יש להסתפק איזה ברכה מברכין על "אייז קרים" שמחופה עם פת הבאה בכיסנין (קעי"ק) אי מברכין בורמ"ז או שהכל ויתבאר עוד בפנים.

(א) הנה לענ"ד נראה שמברכין עליו בורמ"ז, ומקודם אקדים הלכה פסוקה דפסקינן (סי' ר"ד סי"ב מג"א סקכ"ה, ובסי' ר"ח ס"ג) דעל חמשת המינים אם נתערבו בהתבשיל כדי ליתן טעם בתערובות (לאפוקי אם רק בשביל לדבק או לצבוע התבשיל) הם העיקר אעפ"י שהתבשיל הוא הרוב והם (ה' מינים) המיעוט, רק מה שיש לברר הוא אם אמרינן הלכה זו גם בנידון דידן דהא הכי עיקר דעיקר כוונתו הוא על ה"אייז קרים" וגם ה"אייז קרים" הרוב, מ"מ נראה דגם בנ"ד פסקינן כן, ואביא ב' ראיות: (א) דפת הבאה בכיסנין (סי' קס"ח ס"ז) לדיעה ראשונה הוא פת שעשוי כמין כיסים שממלאים אותם דבש או צוקע"ר ואגוזים ושקדים ותבלין ומברכין עליו בורמ"ז, מביא שם המג"א (סקט"ו) ואע"ג דמוליתא עיקר ואין מכוונין לאכול העיסה מ"מ מין דגן חשוב ולכך מברך בורמ"ז, ובשו"ע התניא (סק"ט) מדויק הלשון עוד יותר וז"ל ועיקר הכוונה בפת זו לאכילת המילוי מ"מ מין דגן הוא חשוב ואינו בטל לגבי המילוי ואע"פ שהוא רב ממנו ולכך מברכין עליו במ"מ וגם המילוי נפטר בברכה זו שהיא טפל למין דגן והוא שמתכווין ג"כ לאכילת מין דגן שהיא העיסה

שקרא קדם מלכא שלמה הוי מנגנין פקעין למחשב לבא דסהדי דלא יסהדו סהדותא דשקרא, ומזה רצה להביא ראי' דשלמה ובית דינו נשתמשו במכונה זו לקבלת עדות, וזה אינו דכבר ביארתי במה שמבואר במלכים ג' במעשה דשתי נשים שבאו אל שלמה זאת אמרה זה בני החי ובנך המת, וזאת אמרה לא כי בנה המת ובני החי, ולכאורה למה לא השתמש שלמה במכונה הזו, לידע מי אומר אמת, אך יובן דזה הוי רק רגלים לדבר שידורו ולא יסהדו שקרא אבל בוודאי אין לסמוך ע"ז להלכה, וכבר הבאתי מדברי הישמח משה פ' יתרו דמשה רבינו אף שהי' רבן של הנביאים הי' מתנהג לעין הראות בדין ע"פ משפטי התורה ולא ע"י נבואה עיי"ש.

בשגם שכעת נודעתי שאפי' העכו"ם אין סומכין ע"ז בוודאי, וכבר נעשו טעותים ע"י זה המכונה, מעיקרא ליתא, שא"א להשתמש בזה כלל ע"פ דיני התורה, וכבר ביארתי שא"א לחייב ממון או שם דבר ע"פ תורה ע"י קאמפיוטערס החדשה, שנותן בירור מי כתב שטר זה או חתימה זו וכו', דע"פ התורה אין להאמין רק עדי ראי' כמו שהבאתי לעיל באורך מדברי הפוסקים ומור"ם בסי' ג"ן סי' כ"ה ובחור"מ סי' ל"ד סעיף כ"ה, לא זולת.